

1. In een wereld waar *fake news* en alternatieve feiten hoogtij lijken te vieren leest de roman *Prophet Song* (2023) van Paul Lynch als een verontrustende spiegel – en een waarschuwing. ‘Ongelooflijk’, verzucht een van de personages tegen het slot van het boek, ‘hoe alles zó uit de hand heeft kunnen lopen. Hoe is het mogelijk dat sommigen van ons dat al zo snel zagen. En waarom zag ik het zo lang niet?’ Het nieuws over bijvoorbeeld Amerika, Rusland, Turkije – het krijgt een gezicht in de personages van deze roman: wat als je te maken krijgt met een overheid die de waarheden ter discussie stelt waar een samenleving, een rechtsstaat op gebouwd is. Wat als vragen stellen – laat staan kritiek formuleren – steeds moeilijker of zelfs onmogelijk wordt. Wat als het zoeken naar waarheid niet eens meer een ideaal is... als leiders en spindoctors zonder gêne doen wat vóór hen vast ook gebeurde maar toch niet zo schaamteloos: liegen dat het gedrukt staat en mensen expres overladen met zoveel onzin, dat de waarheid ondergesneeuwd raakt. ‘Sinds de geboorte van het alternatieve feit,’ schreef Tommy Wieringa in zijn essay voor de maand van de filosofie dit jaar, ‘volgde de ene kolossale fictie de andere op en is het domein van feit en waarheid almaar gekrompen. De paradigmaverschuiving gaf leugens de status van waarheid en transformeerde feiten tot meningen. Nu de schaamte eruit verdwenen was, deed de leugen niet eens meer zijn best om op waarheid te lijken’ (p.69).

2. *Ik ben de weg, de waarheid en het leven*. Zo heeft u de tekst uit het evangelie van Johannes die we zojuist lazen denk ik in de regel vertaald gehoord. Vaak zijn de teksten die schuren het leukst om over na te denken. Deze schuurde bij mij altijd. *Ik ben de waarheid?* Een verhaal waarin de hoofdpersoon deze woorden in de mond neemt – kun je dat niet het beste bij voorbaat maar wantrouwen?

De vertaling van Alex van Heusden komt uit een traditie van vertalen die in dat Griekse *εγω ειμι*, vrijwel altijd vertaald door ‘Ik ben’, een verwijzing hoort naar de naam van die ene god die we kennen uit de Hebreeuwse bijbel: *Ik ben die ik ben*. *Ik zal er zijn zoals ik ben*. ‘Hoe kunnen wij de weg weten?’, vraagt Thomas aan Jezus. Het antwoord op die vraag in de vertaling van Alex luidt: De NAAM is de weg. ‘*Ik-zal-er-zijn*’ is de weg en de waarheid en het leven. En wat is hier ‘waarheid’? Het Griekse woord is *αληθεια*; in ónze oren, beïnvloed door het Griekse denken, klinkt het dan alsof dat gaat over... kennis, over wat je kunt weten, over theoretische waarheid. Maar *αληθεια* is óók de Griekse weergave van het Hebreeuwse woord *èmet*. En dat betekent eerder betrouwbaar. Of betrouwbaarheid. Je kunt ervan op aan. Als je *αληθεια* zo vertaalt, dan krijg je dus iets als: ‘Ik zal er zijn’, de NAAM, is een betrouwbare weg ten leven. Met andere woorden: die god, dat vergezicht, daar kun je van op aan. Als woorden die werken.

En waar leidt die weg, die NAAM dan heen? Naar *het huis van mijn Vader*, lezen we. Het is even omdenken... Het is *behoorlijk* omdenken misschien. Want voor velen van ons roept deze tekst – denk ik – in de eerste plaats een interpretatie in herinnering waarin dat huis een beeld is voor een leven na de dood, met Jezus als een soort toegangkaart tot dat leven. Maar in de leestradietie die we in deze Ekklesia willen onderzoeken is dat huis een heel concreet visioen

voor de bestemming van deze wereld. Een hemel op deze aarde. Hier en nu. En als je wilt weten hoe je dat visioen handen en voeten kunt geven, lees dan ook het verhaal over de mens Jezus, zeggen de schrijvers van dit evangelie. *Vertrouw op God, vertrouw ook op mij*, laten ze hem zeggen.

3. Betrouwbaarheid. Waarachtigheid. Ze zijn soms ver te zoeken. *Ja, de leugen regeert wél*, schrijft de dichter in de vrije vertaling van Psalm 43. *Zwendelaars hebben de macht*. Het klinkt bijna als het wantrouwen dat populistische zaaiers richting de wetenschap, de journalistiek, de rechterlijke macht of de andere politici. Met dit verschil dat wie echt geïnteresseerd is in waarheid begint met luisteren en vragen, in plaats van met schreeuwen en beschuldigen.

Wat staat ons te doen? In de woorden van het lied dat we zongen: we moeten proberen om uit de wirwar een weg tevoorschijn te roepen. Te midden van de chaos van desinformatie en leugens op zoek naar betrouwbare woorden. Naar betrouwbare mensen. Met lichtgevende voeten. Zodat je achter ze aan kunt gaan. Niet om ze blindelings te volgen maar wel om samen op te lopen en je aan elkaar op te trekken. *Lichtgestalten*. Mensen die zeggen: ik zal er zijn. Hier ben ik. Ik laat niet los wat ik ben begonnen. Zulke woorden. Zulke mensen. Bestaan zulke mensen? Jawel, die bestaan.

Ze hebben de waarheid niet in pacht. Ze durven hardop te twijfelen. Ze gaan actief op zoek naar mensen die anders tegen de wereld aankijken dan zij. Gooien niet angstig de deur dicht wanneer iemand hun overtuigingen in twijfel trekt. Durven op hun schreden terug te keren als ze in de gaten hebben dat het anders zit dan ze dachten. Ze luisteren. Ze wikken. Ze wegen. Maar ze durven ook te zeggen wat ze zien. Hemeltergende hongersnood. Soldaten die schieten op mensen die eten komen halen... waarheid in de zin van waarachtigheid en betrouwbaarheid gaat ook over dat niet onbenoemd laten, over handelen als het recht dat je zegt hoog te houden zo flagrant wordt geschonden.

4. Wat staat ons te doen? Voor de grond onder onze voeten zoeken we naar feiten. Samen met onafhankelijke wetenschappers, onafhankelijke journalisten en onafhankelijke rechtsspraak. Op zoek naar verhalen, naar cijfers, naar de onderste steen. Immer, zonder deze bodem zijn we een gemakkelijke prooi voor de chaos van meningencircussen en stemmingmakerij. En er is zoveel om te lezen en te leren. Dus laten samen lezen en leren!

Ook omdat we weten dat waarheid complexer is dan cijfers, dat verhalen niet eenduidig zijn. In haar boek *Democracy and Truth: A Short History* (2019) schrijft historica Sophia Rosenfeld over waarheid opgevat als de uitkomst van debat tussen verschillende perspectieven, waarvan de opbrengst altijd voorlopig is. Deze visie op waarheid neemt volgens haar in een democratie een centrale plek in, wellicht nog fundamenteler dan idealen als vrijheid, gelijkheid en solidariteit. 'We kunnen nooit zeker weten dat we het bij het rechte eind hebben, en dat is prima', luidt haar slotzin.¹ We hebben dus gemeenschappen nodig waarin we samen betekenis toekennen aan die verschillende perspectieven. Gemeenschappen zoals deze Ekklesia wil zijn misschien. Een plaats om waarheid te zoeken. Betrouwbare woorden. Betrouwbare mensen.

Dat het zo mag zijn.

¹ Aangehaald door Dick Pels, in *De Groene Amsterdammer* (Is er leven na de waarheid? – 2019/43)